

Şevki Işıklı'nın Türkçenin Felsefesi ve Türkçe Felsefe Hakkındaki Makalesine Derkenar

Lütfi BERGEN*

*lutfibergen@gmail.com

Atıf/Citation

Bergen, L. (2021). Şevki Işıklı'nın Türkçenin Felsefesi ve Türkçe Felsefe Hakkındaki Makalesine Derkenar. ISophos: Uluslararası Bilişim, Teknoloji ve Felsefe Dergisi, Cilt 3, Sayı 7, ss: 31-42.

Giriş

Şevki Işıklı'nın "Yunus Emre Bağlamında Türk Dili Felsefesi ve Türkçe Felsefenin Koşulları"¹ başlıklı makalesi iki disiplinden hareketle Türkçeye nazar etmektedir. Bu disiplinlerden biri, **dil felsefesidir**. Dil felsefesinde dilin özü, anlamı, kökeni ve yapısı felsefi açıdan sorgulanmalıdır. Bunun yanında dil bilimsel olarak analiz edilmesi gereken bir nesne olarak da ele alındığından Işıklı'nın "Türk Dili Felsefesi" başlığı altındaki soruşturması **dilbilime** doğru genişlemekte ve dilin ontolojisi, epistemolojisi ile irtibat kurmayı hedeflemektedir. Böylece müellifin "Türkçe Felsefe"nin imkânlarına dair yönelimi **dil sosyolojisi, sözlük bilim, etimoloji, iletişim bilim, halk bilim, kültür bilim** gibi alanlara da açılmaktadır. Ayrıca Türkçenin dil felsefesi ve Türkçenin dil sosyolojisinin antropoloji, tarih, edebiyat gibi başka bilgi disiplinlerinin geliştirdiği anlama ve değerlendirme maddelerine (ölçüt) ihtiyaç duyacağı ortadadır. Nitekim Işıklı, Türkçenin Türklerin geniş bir coğrafyada yerleşik olması ve farklı kültürlerle temasta bulunması nedeniyle Çince, Arapça, Farsça, Fransızca ve İngilizce gibi dillerden çok sayıda sözcük transfer ettiğini ve bu dil havzalarına ait kültürlerin etkisinde kaldığını belirtmektedir (Işıklı, 2021: 103). Müellifin bu tespitine batıda Balkan-Slav-Rus ve doğuda Hint etkileri de eklenebilecektir. Ayrıca Işıklı, Türklerin Kök Türk, Uygur, Arap ve Latin gibi alfabeler kullandığını işaret etmektedir. Bu alfabelere Rusça ile ilişkili Türk halkları düşünülerek Kiril alfabesi de eklenmelidir. Kıpçak Türklerinin bir kısmının **Gregoryen Kıpçaklar** oldukları ve **Ermeni harfli Kıpçak Türkçesini** yazdıkları, Osmanlı devlet düzeninde "Zımmiyan-ı Karaman" adıyla anılan **Ortodoks Karamanlı** Türklerin Yunan alfabesinin harfleriyle Türkçe olarak yazdıkları bilinmektedir.

Osman Nedim Tuna'nın çalışmasında gösterildiği üzere Sümer dilinde yer alan Türkçe sözcükler düşünüldüğünde dilimizin ilk kayıtlı zaman-coğrafya-kadrosunun MÖ 4.000'lerde, Mezopotamya'daki proto-Türkler ile oluştuğu da söylenebilir. Tuna'nın makalesinde verdiği pek çok Sümerce kelimedenden 10 (on) tanesinin günümüz Türkçesindeki denklemleri karşılıklarını bir tabloda aşağıda gösterilmektedir:

1 Söz konusu makale için Bkz. Işıklı, Ş. (2021). Yunus Emre Bağlamında Türk Dili Felsefesi ve Türkçe Felsefenin Koşulları, ISophos: Uluslararası Bilişim, Teknoloji ve Felsefe Dergisi, (3/6), 83-105.

Tablo 1: Osman Nedim Tura'nın Sümerce – Türkçe Eşleştirme Örnekleri

Sümerce	Türkçe
Dingir	Tenri, Tengri (Tanrı)
Dubur	Yumru (Yumurta)
Agar	Ağır
Azgu (Asmak)	Asgu (Askı)
Hum (Ahır)	Kom, Ağıl (Ahır)
Kapgagak	Kap kakak
Tibira (Metal)	Temir (Demir)
Tin	Tin (Nefs, Soluk)
Tuku (Dokumak)	Toku (Dokumak)
Zag (Sağ)	Sag (Sağ)

Kaynak: Tura, 1990.

Olcas Süleymanov'un Sümerce-Türkçe kelime denkleştirmesine dair makalesinden de 10 (on) kelime seçilerek aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 2: Olcas Süleymanov'un Sümerce-Türkçe Eşleştirme Örnekleri

Sümerce	Türkçe
Ada (Baba)	Ata (baba)
Ab (Ev)	Av, Ab, Eb (ev)
Uruk (Şehir)	Uruk (Şehir)
Amar An (Kutsal Hayvan)	Maran, Maral (Kutsal Hayvan)
Ud (Yangın, Ateş)	Ut, Ot, Od (Yangın, Ateş)
Dıngır, Demer (Tanrı)	Tengri, Dangır (Tanrı)
Uzuk (Yüksek, Uzun)	Uzun
Bilga, Bilgamesh (Gılgamış)	Bilga, Bilge Kagan
Emek (Yemek)	Emuk, Emmek (Yemek)
Tıbira (Bakırcı)	Teber, Tomur (Dövülebilir Metal)

Kaynak: Süleymanov, 2010.

Tuna, Sümercedeki 165 kelimedeki günümüz Türkçesiyle benzerlik görüldüğünü ortaya koyarak "Türklerin MÖ 3.500'lerde Türkiye'nin doğusunda yerleştiğini, Türk dilinin zamanımızdan 5.500 yıl önce müstakil bir dil olduğunu ve yaşayan diller arasında en eski yazılı belgelere sahip olduğunu" ifade etmiştir (Tuna, 1997: 49, 50).

Görüldüğü üzere Işıklı'nın ele aldığı iki başlıklı mesele gerçekte "Türk kimdir", Türkçe nedir" ve "Türk'ün/Türkçenin coğrafyası, zamanı ve kadrosu nasıl belirlenebilir" başlıklı üç kablî (apriori) meselenin halledilmesi ile tartışılacaktır. Türkçe ve Türk meselesi Işıklı'nın makalesinde "Yunus Emre (1238-1328) bağlamında" ele alındığından "zaman, coğrafya ve kadro"nun 13 ve 14. asır Anadolu Türkmenleri ile karşılandığı görülmektedir. Ancak Tuna ile Süleymanov'un Türkçe-Sümerce arasında kurduğu benzerlik, Türkçenin zaman-coğrafya-kadrosunun çok daha geniş bir sahada (Anadolu dışını da kapsayacak bir sosyal mekânda) ve çok boylu bir nüfus yapısında (Oğuz, Kıpçak, Karluk, Yakut, Oğur-Bulgar) ve çok daha eski bir zamanda ele alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu husus nedeniyle Işıklı'nın makalesinin meseleyi daha da derinleştirmesi gerektiği söylenebilecektir. Türk-Türkçe meselesi yatay olarak Anadolu'dan ibaret olmadığı gibi, bin yıllık tarihle de sınırlı

değildir. Sanırım bu konuda ikinci bir makale veya makale dizisi kaleme alınması elzemdir.

Aşağıda, Işıklı'nın makalesine yönelteceğim bazı tenkitlere yer verilmektedir. Bu kritik okumaların "Giriş"te ele aldığım kimi hususları vuzuha kavuşturmak yanında makalenin bakış açısına yönelik olarak da yeni perspektifleri ortaya koyacağını umulmaktadır.

1. Türk Kimdir, Türkçe Nedir, İki Lehçe ve Dilde Birlik

Ziya Gökalp'a göre Türkler arasındaki dil birleşmesini engelleyen üç sebep bulunmaktadır: 1) *Sosyalizm*: Milliyet düşmanıdır, 2) *Ümitsizlik ve Tatar Yabancılaşması*, 3) *Okullarda Türkçe Okutulmaması*. Tatar yabancılaşması; Türkiye'nin zayıf gösterilmesi kuzeydeki Türk topluluklarını menfi etkilemekte ve onlardan "yapay bir Tatar medeniyeti" gerçekleştirmek isteyen siyasal merkezlere güç vermektedir. Gerçekte eski Türk tarihinde Tatar, Türklerle hiç ilişkisi olmayan yabancı bir kavimdir. Cengiz de Timur da Tatarları sevmemiştir. Tatarlar Türk olmadığı gibi Moğol da değildir. Ruslar'ın Türkler'i aşağılamak için taktıkları bu adı, aslen Kıpçak olan Kuzey Türkleri kabul etmezler. Sovyet rejimi; Özbek, Kazak, Kırgız, Azerbaycan uluslarının Türkçe kitaplarının okutulmasını engellemektedir. Ayrıca Sovyet rejimi her yöredeki ana dilin öğretim dili olmasını sağlayarak Türk milletini uluslar halinde bölmek istemektedir.

Türk dili bu üç yoldan parçalanmaya ve birden fazla edebiyatlar oluşturulmaya başlandı. Bu durumun tehlikesini gören *Kadı Rızaeddin ve Musa Bigiyef* gibi Türkçüler yazılarını Türkçe yazmaya devam etti. Kırım'da çıkan *Tercüman Gazetesi* "fikirde, işte, dilde birlik" akımını savunurken Bakü'de çıkan *Şelale Dergisi*, Osmanlıca'yı savunmaya başladı. Böylece Rusya'da Türkçe konusunda iki akım oluştu:

- a) Bölgesel lehçelere değer vermek,
- b) İstanbul Türkçesini millî dil olarak kabul etmek.

Birinci akımı savunanlar bilmeden Türk düşmanlarının ekmeğine yağ sürmektedir. Bütün Türk lehçelerinin birleşmesi ile meydana gelecek yapay bir Türkçe ortaya çıkarmak mümkün olmayacağı için bu parçalı durumun üstünde "edebî birlik" esas alınmalıdır. Her milletin genellikle başşehri, sosyal çekiciliğe sahiptir. İstanbul'un bir başşehir çekiciliğine sahip olması, yalnız Osmanlı Türkleri ile ilgili değildir. İstanbul aynı zamanda bütün Türklerin Ordu-Kent'idir. Bu yüzden bütün dünya Türklüğünün kiblesi sayılır. Ayrıca İstanbul, İslâm halifeliğinin de merkezidir. O halde İstanbul millî çekiciliğinden başka, dinsel kutsallık da taşımaktadır. İstanbul Türkçesinin bütün Türkler için millî dil olması bu çekicilik ve kutsallığın dille de geçmiş olmasındandır. İstanbul Türkçesini edebî dil haline getirmek, bütün Türkler için millî bir görevdir (Gökalp, 2013: 50-52).

Ziya Gökalp'ın ve Ömer Seyfettin'in Türklüğü "Dili dilime, dini dinime benzeyen" olarak tanımlar. Seyfettin ise Türk kimliğini, "Müslüman olmak ve Türkçe konuşmak" diye tanımlamaktadır:

"O halde biz Türk derken ırk ve kan cihetlerini derin derin araştırmamalıyız. Bir ferdin Türk olmak için Türkçe konuşması, Müslüman olması, Türk terbiye ve örfünün içinde yaşaması kâfidir ve Anadolu'da Türkçe konuşan on dört, on beş milyon Müslüman vardır ki hepsi Türk'tür. Anadolu'dan sonra Azerbaycan. Burada dört buçuk, beş milyon Türkçe konuşan Müslüman ve Türk vardır. Kafkasya'da Çerkezlerden başka sekiz milyon Türk'ün hepsi Müslümandır ve Türkçeden başka lisan bilmezler. Kafkasya'dan sonra büyük Türk dünyası başlar. Kaşgâr, Yarkent, Hotan, Aksu, Turfan hasılı ta Karakurum'a, Mançuri çitlerine kadar bu geniş yerler hep Türk milletiyle doludur. Hepsî Müslüman olduğu gibi lisanları da Türkçedir... Sonra Şimal Türkleri: Kazan ve Ufa'ya kadar yayılmış kardeşlerimiz ki bunların lisanları Türkçe(dir)... **Dilde, işte, fikirde birlik**... Sonra Sibirya ve Altay etekleri... Hâsılı aralarında hiçbir yabancı ve kesif bir millet olmayan yetmiş milyonluk saf Türk milleti şarktan

garba doğru Asya'nın ortasını kaplıyor (...) *Lisanı ve dini bir olan yetmiş milyonluk bir millet* (Ömer Seyfettin, 2016: 431).

Ömer Seyfettin'in "Türk milleti"nin kimliğini Müslüman değerler ile belirlemesinin kabul edilemeyeceği hususunda şu örnek verilmelidir. Bilindiği üzere peygamber Hz. Muhammed (SAV), Fasih Arapça öğrenmesi için daha bebek iken bedevî bir ailenin yanına verilmiştir. Asri Çubukçu bu hadiseyi şöyle anlatmaktadır:

"Mekkeli aileler yeni doğan çocuklarını, çölün sağlıklı havasında büyümeleri ve fasih Arapçayı öğrenmeleri için bedevî kabilelerden bir sütanneye verirlerdi. Sütanneliği kendileri için gelir kaynağı olan bedevî kadınları da zengin ailelerin çocuklarını tercih ederlerdi. Halîme, bir kıtlık yılında kabilesinden bazı kadınlarla birlikte bu amaçla Mekke'ye gittiğinde zengin bir aile çocuğu bulamadı; yetim olması sebebiyle Hz. Muhammed'i almakta tereddüt gösterdiyse de boş dönmek için ona sütanneliği yapmayı kabul etti. Halime iki yıl sonra çocuğu süttten kesti ve ailesine teslim etmek istedi. Fakat annesi Amine, muhtemelen çöl havasının çocuğuna yaradığını görünce başka bir rivayete göre ise o esnada Mekke'de veba salgını bulunduğundan çocuğun bir süre daha sütannesinin yanında kalmasını uygun gördü. Hz. Muhammed beş yaşına gelince Halîme onu ailesine teslim etti" (Çubukçu, 1997: 338).

Ziya Gökalp ve Ömer Seyfettin'in "dili dilime, dini dinime benzeyen" ilkesiyle belirlediği millet tasavvuru, Arap toplumuna uygulandığında Hz. Peygamber'in tevhide inanmayan bir süt anneye emanet edilmemesi gerekeceği ortadadır. Zira o dönemde Arabistan'da son derece sınırlı sayıda "Hanif" bulunduğu hatırlanırsa mantık açısından Arapça sosyolojisinin şirk içerdiği ortaya çıkacaktır. Kaldı ki Kur'an, Arap bedevilerinin daha sonra Hz. Peygamber'e iman etme iddialarını dahi kınamış, onların imanlarının kalplerine yerleşmediğini beyan etmiştir.² Kur'an, kendi dilini de Arapça olarak belirlediğinden³ henüz Müslüman olmamış bir kavmin diline inmiştir. Hz. Peygamber'in bizzat yaşadığı söz konusu deneyim nedeniyle dilin Müslüman olmak ya da olmamak ile ilişkisinin kurulamayacağı ortaya çıkmaktadır. O halde Türk kimliği ve Türkçenin sosyolojik kadrosu bakımından "sadece Müslüman olmak" kriteri getirilemeyecektir. Arapçanın pagan toplum yapısında da kendi tekamülünü geliştirebileceği hususu, Hz. Peygamber'in, daha sonra gayr-ı İslâmî olarak addedilebilecek bir inanç ve zihniyetteki bir dil öğreticisine ve süt annesine teslim edilmesiyle de ispat edilebilir.

Gökalp ve Seyfettin, "dil evreni"ni sadece iman ehli bir topluluğun sembolik iletişimine özgülemeleri, onun tarihsel kökleriyle buluşmasını engellemekte ve Türkçe konuşan diğer topluluklarla ilişkisini kesmektedir. Dolayısıyla Türkçenin çağlar boyunca akan bir dil olarak kabul edilmesi gerekir. Nitekim İsmet Özel'in 28 Eylül 2013'te Ankara'daki "Üryan Geldim, Gene Üryan Giderim" başlıklı konuşmasında "Türkçe, Kur'an'dan doğmuş bir dildir" görüşünü savunduğu bilinmektedir. İsmet Özel'in bu görüşü daha sonra Lütfü Özaydın tarafından daha da geliştirilmiş ve çalışmalar kitap halinde yayımlanmıştır. Fakat Asım Gültekin mezkûr görüşü aşağıdaki sözlerle reddetmiştir:

"Lütfi Özaydın Hocamız 'Türkçe; Kur'an ve Sünnetten doğmuş bir lisandır ve bu, lisanımızın her veçhesinde kendini göstermektedir' diyor... Kitaplarında Arapçadaki hangi kelimelerin Türkçeye nasıl geçtiğinin örneklerini izah ede ede veriyor. Bunu yaparken de Arapçadan geçmek ifadesi yerine Kur'an'dan geçtiğini, yüzyıllar içerisinde Kur'an ve Hadisi Şeriflerle yoğrulmuş kulaklarımızın, zihnimizin bu Kur'an kelimelerini kendi dilimizde imal ve istimal etmemize imkan verdiğini anlatıyor... Açıkça söylemekten çekinmeyeceğim: Hocanın anlattıklarının doğru olması bir köktendinci,

2 "Bedeviler 'İnandık!' dediler. De ki, 'Siz iman etmediniz, Boyun eğdük!' deyin. 'Henüz iman kalplerinize yerleşmedi'" (Kuran-I kerim, 49:18).

3 "Anlayabilesiniz diye biz onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik" (Kur'an-ı Kerim, 12:2).

bir şeriatçı olarak beni mutlu edebilirdi belki en azından Kur'an ile barışık yaşamanın yüzyıllar içerisinde dilimizdeki bir kısım hayati kelimeleri nasıl ördüğünü, vahyin kelimelerinin dilimize nasıl bir güzellik getirdiğini kabul edebilirim. Ama bu durum Türkçenin Kur'an'dan önce olmadığı çıkarımına bizi götürmemeli diye düşünüyorum. Bir dilin başka bir dilden üstün olduğuna inanan biri olmadığım için Arapçanın Türkçeden üstün olduğunu da kabullenmem pek mümkün görünmüyor... Aklı başında hiçbir dindarın, Allahseverin diller bazında Allah'ın ırkçılık yaptığını söylemeye cesaret edemeyeceğini düşünüyorum" (Gültekin, 2019).

Asım Gültekin bu yazısında ideolojik bir yaklaşımla Göktürk yazıtlarının Kur'an'ın nüzulünden sonra dikildiğini ifade ederek Türkçenin Kur'an'dan önce varlık bulduğuna dair bir delil bulunmadığı iddiasında da bulunarak İsmet Özel'in ve Lütfü Özaydın'ın görüşlerine meylettğini de ortaya koymaktadır:

"Türkçenin eldeki en eski metinleri, milattan sonra 780'li yıllara ait yani vahiyden, Kur'an-ı Kerim'in nüzulünden 70 yıl kadar sonrasına. Dolayısıyla Kur'an'dan önce Türkler şöyle konuşurlardı, dillerinin şöyle özellikleri vardı, diyemiyoruz. Kur'an'dan önce Türkçenin olduğuna dair veya nasıl olduğuna dair bir iddiada bulunamıyoruz" (Gültekin, 2019).

Orhun yazıtlarının Kur'an'ın nüzulünün tamamlanmasından sonra dikilmesinin Türkçenin Kur'an'dan doğmuş bir dil olarak kabul edilmesini gerektirmeyeceği Asım Gültekin tarafından dikkate alınmamıştır. Bir dilin yazılı metni, o dilin başlangıç tarihini belirlememektedir. Dil, yüzlerce yıllık süreçte oluşan sosyal bir kurumdur ve onu toplumdaki iletişimin sembol sistemidir. Türkçenin Kur'an'dan neşet ettiğini ifade edebilmek için öncelikle Göktürklerin ondan nasıl etkilendiğini ortaya koymak gerekir. Birinci Göktürk kağanlığı, 552- 588 yılları arasında kurulduğuna göre Kur'an'dan önce Türkçenin varlığı hususu (Asım Gültekin'in bu olguyu teslim edememesine rağmen) tartışmasıdır. Ayrıca imparatorluk kurmuş bir milletin dilinin Kur'an'ın nüzulünden (632) elli veya yetmiş yıl sonra Arapçadan doğduğunu iddia etmek için bir gerekçe gösterilmelidir. Araplar ile Türkler arasında ilk savaş 652'deki Belencer Muharebesi'dir. Türklerle Araplar arasındaki ilk ittifak ise 751'de Talas Savaşı'dır. Oysa Orhun yazıtları Talas Savaşı öncesinde dikilmiştir. Ayrıca Türklerin ilk yazılı metni Orhun yazıtları değil Çoyren (Çoyr) yazıtıdır. Çoyren yazıtı, Türk Runik alfabesi ile yazılmış Türkçe yazıtlardan biridir. Yazıt muhtemelen Kök Türk kağanı İltiş'in kağanlığının ilk yıllarına aittir. Bir taş baba üzerine yazılı yazıt, 687 - 692 yıllarına tarihlendirilmektedir (Özönder, 2006). Görüldüğü üzere Türkçe konusundaki ideolojik bakışlar bu dili bin yıllık tarih içinde ele almakta ve dolaylı yolla dilin 15 bin yıllık tarihini örtmektedir.

Şevki Işıklı'nın makalesinde de mesele "bin yıl" perspektifiyle ele alınmaktadır. Türkçenin 15 bin yıllık bir dil olduğu hususuna makalede yer açılmalıdır. Ayrıca Ziya Gökalp ve Ömer Seyfettin'in Türk dünyasında iki ana lehçenin bulunduğu görüşlerine atıf yapılarak başka lehçelerin de bulunduğu hususu dikkate alınarak bir değerlendirme bahsi açılmalıdır. Ziya Gökalp ve Ömer Seyfettin, "İstanbul Türkçesi konuşan Müslüman Türklerin Türkçesi" şeklinde bir kriterle hem "Türk" kavramına hem de "Türkçe" meselesine Oğuzcu bir misyon yüklemiştir. Dolayısıyla bu tanımlama Kazakistan, Kırgızistan, Azerbaycan, Özbekistan, Türkmenistan halklarını kuşatan bir kimlik inşa etmemektedir. "Türk kimdir?" sorusuna herkesin kabul edebileceği bir cevap verilemediği için "Türkçe nedir?" sorusu da cevapsız kalmaktadır. Işıklı'nın makalesinde de bu iki soru cevapsız bırakılmıştır.

2. Türkçe Nedir'in Alfabeti

Gökalp, "Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak" adlı kitabındaki makalelerini 1913-1914 yıllarında değişik dergilerde yayımladı. Bu yazılar 1918'de kitaplaştı. Ancak 1918'de Osmanlı Devleti I. Umumi Harb'de yenik sayılmış, İstanbul işgal edilmiş, Anadolu'da İstiklâl Mücadelesi başlamıştır. Dolayısıyla Ziya Gökalp'in "İstanbul Türkçesi"ni bütün

Türk dünyasına “tek lehçe” olarak teklif etmesinin gerekçesi olan “başkent” kriteri ortadan kalkmıştır. Topraklarını kaybeden Osmanlı’nın bütün Türklerin devleti olma iddiası dayanaksız kalmıştır. Başkenti Ankara olan yeni devlet, saltanatın kaldırılması (1922) ve hilafetin kaldırılması (1924) kanunlarıyla Osmanlı’nın mirasçısı olmadığını ilan etmiştir. Nihayet Büyük Millet Meclisi, 1928 yılında Latin alfabesini kullanmayı kanunla kabul etmiştir. Türk Dil Kurumu 1932’de kurulmuştur. Ömer Seyfettin 1920, Ziya Gökalp 1924’te vefat ettiğinden alfabe değişimini ve ardından gelen “özTürkçe” akımının “konuşulan dili tasfiye ettiğini” görememiştir. Ancak “Yeni Lisan” hareketinin ideologları yaşasalardı, “Türkçe nedir?” sorusuna herkesi tatmin eden bir cevap veremeyecek olduklarını görecektik. Zira, Gökalp ve Seyfettin’in Türk dünyasının aynı dili konuştuğu yargısı maalesef duygusal bir yaklaşım olup gerçeklikten uzaktır. Diğer ifadeyle Gökalp ve Seyfettin dilde sadeleşmeyi ve Türkler arasında ortak lehçeyi savunurken Kazak, Özbek, Uygur, Kırgız, Türkmen, Azeri, Yakut, Çuvaş gibi alt etnik toplulukların aynı dili konuştuğu öncülünden hareket etmektedir. Öte yandan Talat Tekin, bu etniklerin dillerinin aynı olmadığını iddia eden makaleler yazmıştır. Tekin’in belirttiğine göre Türk dil diyalektleri; Radlof’a kadar sırasıyla Adelung (1806), Klapproth (1823), Balbi (1826), Palmblad (1827), Hammer (1836) ve Berezin (1840) tarafından tasnif edilmeye çalışılmıştır. Berezin’in tasnifi gerçek bir dil tasnifi olup diğerleri etnik tasniflerdir. Tekin, Berezin’in dil tasnifini şöyle aktarır:

I) Çağatay ya da Doğu Grubu (Türkistan): Uygur, Koman, Çağatay, Özbek, Türkmen (Türkistan), Kazan (yazı dili). Bu grubun başlıca özellikleri şunlardır: i) Söz başında t- bulunması, ii) Söz sonunda -z yerine -s bulunması (barmas ‘gitmez’), iii) Şimdiki zamanın -ar/-er sıfat-fiil eki ile kurulması. **II) Tatar ya da Kuzey Grubu (Kıpçak):** Kırgız, Başkurt, Nogay, Kumuk, Karaçay, Mişer, Sibiry. Bu grubun başlıca özellikleri şunlardır: i) Şimdiki zamanın -al- e zarf-fiil eki ile kurulması, ii) Öbür gruplarınkinden farklı gramer şekillerinin bulunması. **III) Türk ya da Batı Grubu:** Dağıstan, Azerbaycan, Kırım, Anadolu, Rumeli (İstanbul). Bu grubun başlıca özellikleri ise şunlardır: i) -ar/-er sıfat-fiil ekinin şimdiki zaman ve diğer zamanlar için kullanılması, ii) Arapça ve Farsça kelimelerin çokluğu, 3) Arkaik şekillerin daha az korunmuş olması” (Tekin, 1989: 142).

Tekin, Berezin’in tasnifini eksik ve çelişkili görmekte ve diğer dil tasniflerini de eleştirmekte, kendi dil tasnifinin esas alınmasını önermektedir. Tekin’in tasnifine göre ise Türk dili 12 (on iki) gruba ayrılmaktadır: 1) Çuvaşça, 2) Halaçça, 3) Yakutça, 4) Tuvaca, 5) Hakasça (Orta Çulım, Mrass, Taştıp, Matur, Yukarı Tom diyalektleri, Sarı Uygurca), 6) Kuzey Altay diyalektleri (Tuba, Kumandü, Çalkandü, Aşağı Çulım, Kondon, Aşağı Tom), 7) Altayca (Telengit, Teleüt), 8) Kırgızca, 9) Özbekçe, Yeni Uygurca, 10) Tatarca, Başkurtça, Kazakça, Karakalpakça, Nogayca, Kumukça, Karaçay-Balkarca, Karayca, Baraba Tatarcası, Kırım Tatarcası, 11) Salarca, 12) Türkmençe, Horasanî, Özbekçenin Harezmi-Oğuz diyalektleri, Azeri diyalektleri (Kaşkay-Aynallu, Kerkük, Erbil), Türkçe (Gagauzca) (Tekin, 1989: 162-163).

Görüldüğü üzere Ziya Gökalp ve Ömer Seyfettin’in “Türk kimdir?” sorusunda ortaya koydukları çözümler ile “Türkçe konuşan halklar” konusundaki yaklaşımları sathi kalmakta veya sadece Oğuz boyuna ait bir nüfus sahası için geçerli olmaktadır. Azeri toplumların konuşma dili ile Anadolu Oğuzlarının konuşma dili arasında benzerlikler varsa da gerek alfabelerdeki harfler ve gerekse kelime dağarcıkları ve anlamlar bakımından her iki dilde ayrışmalar da bulunmaktadır. Ə, X, Q, Ñ harfleri Azeri Türkçesinde bulunmakta Türkiye Türkçesinde bulunmamaktadır. Türkiye alfabesinde bu harflere yer verdiğinde konuşma dilinde yer alan ve fakat yazı dilinde yer almayan kelimeleri de kayıt altına alabilecektir. Dolayısıyla Ziya Gökalp’in “İstanbul Türkçesi” dediği dil, Osmanlı Devleti’nin varlık alanında geçerli sayılabilecektir. Cumhuriyet Türkiye’si bakımından konuşma dilinin yazıya geçirilmesi alfabedeki eksik harfler nedeniyle mümkün görünmemektedir. Işıklı’nın makalesinde yer almayan bu sorun nedeniyle makaleye getirilecek itiraz iki veçhelidir: 1) Türkçe dediğimizde

hangi Türklerin Türkçesi kast edilmektedir? 2) Türkçenin felsefe dili olması için konuşulan dilin yazıya geçirilebilmesi gerekir. Bu durumda “Türkçe niçin felsefe dili olamıyor” sorusunun cevabı, “Kullandığımız alfabenin harflerinin eksik olması, tefekkürün eksikliğine neden olmaktadır” önermesinde mündemiçtir.

3. Türkçe, Bütün Türklüğü⁴ Kuşatan Üst Dil mi yoksa Lehçe mi?

Oğuz bölgesi dışında kalan halkların konuştuğu dilin de Türkçe olduğu hususu Şevki Işıklı'nın makalesinde vurgulanmalı idi. Türkçenin Oğuz, Kıpçak, Karluk ve Sibiryalı kollarını içeren bir dil ailesi olarak kabul edilmesi halinde ortaya şu sorun çıkmaktadır: Niçin Kazak (Kıpçak) bölgesi aydınları Yunus'un Türkçesi ile yapmak zorundadır? Müellif (Şevki Işıklı), Türkiye Türkçesinin “bütün Türklüğü” kuşatan üst dil (millet dili) olduğu yargısını hangi gerekçelerle savunmaktadır?

i) Kavramsal Zeminden Yoksunuz

Felsefe yapmak için bir diğer öncül de kavramların yerli yerince anlamlandırılmasıdır. Türkiye’de henüz bu zemin inşa edilememiştir. Nitekim “millet”, “medeniyet”, “Türk” gibi temel kavramlar bile herkes için “ortak anlam içeriği”ne kavuşturulamamıştır. Örneğin Işıklı'nın makalesinde Doğrucan'dan alıntı yapılmıştır. Bu alıntıda “ordu ve devlet konusunda” şeklinde bir ibare yer almaktadır. Eski Türkçede “orda” kelimesi zaten “devlet” demektir. Bu bağlamda “ordu-balık” kavramı “başkent” veya yabgunun karargahının bulunduğu “mahal=şehir” demektir. Fakat Doğrucan, makaledeki alıntıda da görüldüğü üzere devlet ile orduyu ayrı kavramlar olarak düşünmektedir. Böylece Türkçenin tarihsel töreyi yansıtan semboller sistemi olma vasfı zedelenmektedir.

ii) Türkler Pre-Teist Dönem Görmemiştir

Şevki Işıklı'nın makalesi sıklıkla Batı'dan gelen bilgi disiplinlerinin kavramlarına ve toplumsal aşamalarına dayanmaktadır. Örneğin Türk tarihi Oğuz Destanı, Resideddin nüshası bakımından ele alındığı takdirde Türklerin “pre-teistik kültür” dönemi yaşamış olmaları ihtimali var mıdır? Oğuz Destanı, Hz. Nuh anlatısına dayandığından burada pre-teistik kültür kavramı kullanılmayacaktır. Zira Hz. Nuh anlatısı, teizmi (Tek Tanrı inancını) kaçınılmaz olarak benimsemek durumundadır. Diğer deyişle Oğuz destanları göz önüne alındığında Türkler en eski tarihlerinde bile çok Tanrılı bir dönem geçirmemiştir. Yine “Ulu Han Ata Bitiği” adlı Kıpçak kökenli Türk destanında Tanrı, “ilk insanı” (İslâm’a göre Âdem) ve “eşini” (İslâm’a göre Havva) ayrı ayrı çamurdan yaratmıştır. Bu destana göre Türkler bütün insanlığın atası durumundadır.

iii) Kur’an’da Animist “Öge”ler ve Kıssalar Bulunmaktadır

Şevki Işıklı'nın makalesinde “Canlı doğa inancı, yol açtığı doğa tapıncı yani putperestlik ve korku yüzünden tek tanrılı dinler tarafından yok edilmiştir” cümlesi geçmektedir. Oysa Kur’an’da taşların Allah korkusu ile kendini uçurumdan attığı, karıncaların Süleyman ile konuştuğu, Hüthüt kuşunun Hz. Süleyman’a müşrik bir kavmin haberini iletmesi (ve Süleyman’ın da bu kavme savaş açtığı), Ashab-ı Kehf kıssasında Kıtırmir adlı köpeğin tevhit ehli bir feta (hanif) grubla mağaraya sığındığı kıssalarına yer verilmektedir. Türk kültüründe bazı boylarda köpek kutsal olup, Oğuz destanında da İt-Baraklar adlı bir kavimden bahsedilmektedir. Kur’an’da bir ayette de Allah, Hz. Musa ile “Ağaçtan” konuşmaktadır. Türklerde de “Ağaç kültü” vardır. Keza eski Türkler, Tanrı Dağı’nda kurban kesmekte iken, İslâm dini de Arafat Dağı’nda kurban ritüelini Hac ibadeti kapsamında benimsemiştir. Cengiz Yasası’nda suyu idrarla kirletene ceza öngörülmüştür. Câbir’den (RA) rivayet edildiğine göre, “Resûlullah (SAV) durgun sulara idrar yapmayı yasaklamıştır” (Müslim, Tahâret 94. Ayrıca bk. Tirmizî, Tahâret 51; Nesâî, Tahâret 31, 140; Gusül 1; İbni Mâce, Tahâret 25). Dede Korkut destanında “Su, Tanrı’nın yüzünü görmüştür.” İslâmî telakkide de “Su, azizdir.”

Anlaşılabileceği üzere canlı doğa inancının “doğa tapıcılığı” olduğu fikri hatalıdır. Aslında

4 Yazım yanlışlığı yoktur, bitişik yazılmıştır.

tabiatın iradesiz ve otomat bir makina olduğu fikri, İbn Halduncu ve Gazalici yaklaşımla ilgilidir; ilginç bir şekilde Yunus Emre'yi tekfir eden tasavvur, Gazali'yi savunan ulemanın zihninden neşet etmektedir. Türk düşüncesi özellikle Nizamülmülk-Selçuklu asırları ile Eş'arîliğin etkisi altına girmiştir. Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi sonrasında "Mısır Türkiye'sinden Anadolu Türkiye'si'ne getirdiği ulema da Eş'ari'dir. Türkiye'de muhafazakâr kesimde öne çıkmış felsefecilerden sayılan Nurettin Topçu da Gazali'nin tarafında durmakta, Fârâbî ve İbn Sina'yı neredeyse tekfir etmektedir. Görüldüğü üzere bir felsefe yapabilmeyen ön koşulu olan "Türk düşüncesi damarı", Eş'arîlik başta olmak üzere Arap ve Şia menşeli teolojik yaklaşımlar nedeniyle koparılmıştır. İslâm dünyası "İman dille ikrar, kalple tasdik, amel imandan cüz değildir" şeklinde belirlenmiş Matürîdî teolojiden kopuk şekilde meselelerini tartışmakta, her meselede dil (Türkçe), itikadî küfür tehdidi ile baskılanmaktadır.

Şevki Işıklı'nın "İslâm'ın animizmi ve doğayı kutsallaştırmayı yasakladığı" yargısı da "eski Türklerin Şaman-pagan olduğu" genel kabulünü tersinden kabul etmek nedeniyle bir kategorizasyondur. Bu kategorizasyon, "İslâm animizmi yasakladı, oysa Türk halkları canlılığa inanırlar ve doğanın kutsallığını kabul ederler" yargısına varmakta, İslâm'ı eski zaman Türklüğü karşısında konumlamaktadır.

iv) Halk Türkçesi - Havas Türkçesi

Şevki Işıklı'nın makalesinde Ziya Gökalp'in "Avam Dili-Havas Dili" ayırımına değinilmiş ve Gökalp'in "Avam Dili" yaklaşımı eleştirilmiştir. Işıklı'ya göre "Konuşma dili ile yazı dili arasındaki uçurumu kapatmak, kesintisiz bir eğitim politikası idealidir ancak bu idealin muhatabı, felsefecilerden ve bilim insanlarından ziyade, halka hitap eden ozanlardır. Ziya Gökalp ozanların dilinin felsefe diline dönüşmesinde yaşanan soyutlama evresini göz ardı etmektedir."

Işıklı'ya göre Gökalp'in meseleyi temellendirmesi, bir dilin felsefeleşmesi bakımından yeterli açıklama modeli sunmamaktadır. Zira Platon ve Kant tarafından geliştirilmiş *duyulabilir* (sensibles) - *bilinbilir* (intelligables) ayırımında, **duyulabilir** olan dünya ile ilişkiyi tanımlarken, **bilinbilir** olan dünyaya ait felsefi refleksiyonlar için soyut dile ihtiyaç duyulur. Buna göre "Klasik felsefe metinleri, halkın yaşam dünyasının somutluğuna tam tekabül etmezler. Felsefe dili inşa etme sürecinde, alttaki gündelik dilin üstteki edebi diline dönüşmesi yerine, edebi dilin alta doğru yayılışı söz konusudur" (Işıklı, 2021: 87). Işıklı bu delillendirmesiyle Yunus Emre ve Hacı Bektaş-ı Veli gibi şahsiyetlerin çok katmanlı dil kullandıklarını ve bu katmanlı dilin muhayyile ve tasavvur gibi üst düzey düşünme yeteneklerini kullanan muhibler ve zahitler tarafından anlaşılan katmanında felsefe yapılabildiğini ifade eder. Diğer taraftan Işıklı, aynı hikmet ve şiirlere muhatap oldukları halde itaat ve isyan arasında yönetici ve teknisyenler olarak yaşayan halktan kişilerin felsefe yapmalarının da felsefi metinlerle ilgilenmelerinin de mümkün olmadığını belirtir.

Bu noktada Işıklı, "Halk Dili - Havass Dili" ayırımını aşabilmenin yolunun Yunus Emre gibi halkın tüm tabakalarına hitap etme modelinde olduğunu ileri sürer. Fakat Işıklı'nın Gökalp'e referans vererek getirdiği "Halk Dili - Havass Dili" ayırımı ile Platon ve Kant'a referans vererek getirdiği "Duyulabilir (Sensibles) - Bilinbilir (Intelligables)" ayırımı farklı kategorilerdir. Ahmet Bican Erçilasun'un ifade ettiği üzere, Türkçe diğer dillerden farklı bir özelliğe sahiptir:

"Türkçede kelime sırası, şaşmaz bir kaideye tâbidir: **Esas Unsur Sona, Yardımcı Unsur Başa Gelir**. 'Kapı kolu' tamlamasında asıl anlatılmak istenen, yani esas unsur 'kapı' değil, 'kol'dur. Onun için sona gelmiştir. 'Mavi gök' sıfat tamlamasında asıl anlatılmak istediğimiz 'gök'tür; bundan dolayı sona gelmiştir. 'Mavi' ise niteleyici, yardımcı unsur olduğu için başta yer almıştır. Aynı şaşmaz kaide cümlede de caridir. Cümlenin temel unsuru, esas fiildir, onun için daima sona getirilir. Yine bu kaide dolayısıyla ki fiilden sonra ikinci derecede belirtmek istediğimiz unsuru fiilin önüne getiririz. 'Ali bugün

okula gitti' cümlesinde temel unsur 'gitti'dir; mutlaka sona getirilir. Ondan sonra ehemmiyet verdiğimiz unsuru da fiile yaklaştırmak, yani sona atmak suretiyle belirtiriz. Şayet 'Ali'yi belirtmek istiyorsak, 'Bugün okula Ali gitti' deriz. 'Esas unsur sonda, fiil sonda' kaidesi, 1.250 yıldan beri Türkçede hüküm sürmektedir. Bunu dilimizin en eski iki abide eserinden (...) Orhun Abideleri'nde ve 900 yıl önceki Divan-ı Lügati't Türk'te görmekteyiz" (Ercilasun, 1984: 30).

Ercilasun'un işaret ettiği bu husus Türkiye'de dil meselesinde dikkate alınmamakta, buna karşın "dilde tasfiyecilik" yaklaşımıyla Türkçeye dahil olmuş kelimelerle uğraşılmaktadır. Örneğin Yunus Emre'nin şiirinde "Allah" kelimesi yerine, eski Türklerin kullandığı isimler geçmektedir. Emek Üşenmez bu hususu şöyle belirtir:

"Yunus Emre Tanrı kelimesinin yanında Hak, Çalab, Allah, Huda, Mevla, İlah vb. adları da kullanılmaktadır. Yunus Emre'nin şiirlerinde belki de en sık tekrar edilen kelimelerden birisi Tanrı'dır. Türklerin İslâmlıktan önce kullandıkları bu kelime İslâmiyet'in kabulü ile birlikte de kullanılmaya devam etmiştir. Özellikle Kur'an tercümelelerinde çok fazla rağbet görmüştür" (Üşenmez, 2013: 641).

Erken Cumhuriyet dönemi politikacıları, Harf Devrimi üzerinden Türkçenin "İslâmî" anlam dünyasının sekülerleştirilmesini amaçlamıştır. Bununla **modern Türk ulusu inşası ülküsü** ile kadim Türklerle dil üzerinden bir tarihi süreklilik tesis edilebileceği düşünülmüştür. Ziya Gökalp'in "Türkçülüğün Esasları" kitabında bu hususta tavsiyelerde bulunduğu görülmektedir. Türkiye'de dil üzerinden ortaya çıkan çatışmanın bununla ilişkisi yadsınamaz. Nitekim Şevki Işıklı'nın makalesinde Doğrucan'dan şu cümle alıntılanmıştır: "Türkçe konuşurken 'Allah' kelimesinin karşılığı olarak Farsça 'Hüda' denilmesi bir rahatsızlık yaratmıyorken 'Tanrı' denildiği anda itirazlar hemen öne çıkmaktadır". Bu itirazın gerekçesi anlaşılmalı ve halkla empati kurulmalıdır.

Ulus inşası programının bir yansıması olarak Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 18 Temmuz 1932 tarihli genelgesiyle ezanın Türkçeleştirilmesi ve ezanda "Tanrı Uludur" ibaresinin kullanılması halkın eski Türk atalarıyla kurbiyet kurmasını engellemektedir. Eski Türkçeyi Anadolu'da inşa edilmeye çalışılan Osmanlı toplumsal düzenine taşıyan Yunus Emre'nin misyonu, Ziya Gökalp'in teklifinde billurlaşan "dinde Türkçülük" uygulamaları kırmıştır. Yunus Emre'nin şiirinde eski Türklerle ait söz dağarcığını dinî (İslâmî) anlamlarla muhtevalandırarak verdiği görülmektedir. Nitekim Üşenmez bu hususa işaret etmektedir:

"Yunus Emre her şeyi Arapça aslından bozarak Türkçeleştirmemiştir. Onun şiirlerinde **uçmak** kelimesinin yanında cennet, **tamu** kelimesinin yanında cehennem, **Tanrı, Çalab, Hak Çalab, Issı** kelimelerinin yanında Allah, Rab, İlah, Mevla kelimeleri de pek tabii olarak kullanılmaktadır. Yunus Emre bir kavramı veya terimi değişik ifadelerle kullanmaktadır. Anlatılmak istenilen şey tek fakat söyleyiş şekilleri farklı olabilmektedir. Mesela **kefen** sözü için bazen 'beş karış bez' bazen 'biş on arşun biz' bazen de 'yensiz gönlek' tabirlerini kullanmaktadır. Yine aynı şekilde Allah dostları için **er, din ulusu, Hakkı sevici, mürşit, kulavuz** gibi farklı deyimlerin kullanıldığını görmekteyiz. Yunus Emre çoğu zaman dinî terimleri Türkçeleştirirken onları açıklayıcı, tefsirvari ifadelerle ele almaktadır. Mesela **secde** sözüne 'yüz yire urmak' derken **abdesti** 'eli suya urmak', **zikiri** 'tesbih okumak', **sabah namazını** 'irte namazı' şeklinde söylemektedir. Yunus Emre pek çok dinî terimi de benzetmeler yoluyla Türkçeleştirmektedir. Mesela **seriat** için 'mumsuz bal', **tarikât** için de 'tortsuz yağ' benzetmelerini yapmaktadır. Yunus Emre'nin şiirlerinde kullanılan dinî ifadelerden Türkçe asıllı olmayan kelimeler de Türkçeleşmiştir. Mesela namaz, oruç, Allah, İlah, Azrail, İsrail, melek,

Hak, salavat gibi kelimeler Yunus Emre'nin yaşadığı devirde Türkçeleşmiş olan kavramlardır. Bu kavramlar bugün olduğu gibi o dönemde de herkes tarafından çok rahatlıkla anlaşılabilir sözlerdir. Yunus Emre dili ve şiirlerindeki anlamla sadece yaşadığı devirde değil bugün dahi diğer mutasavvıflardan farklı bir yere ve öneme sahiptir. Yunus Emre'yi farklı kılan şeylerin en başında şüphesiz onun sade dili gelmektedir. Bu sade dil gerçeğinin altında da Yunus Emre'nin pek çok dinî terim, hadis ve ayeti Türkçeleştirmesi onlara Türkçe libası giydirmesi yer almaktadır" (Üşenmez, 2013: 643).

Görüldüğü üzere Yunus Emre, kelimeleri "İslâm öncesi-İslâm sonrası" olarak tasnife gitmemekte, "yerli kelime-yabancı kelime" olarak da kategorize etmemektedir. Yunus Emre'yi Türkçe bakımından benzersiz kılan husus, onun muhatap olduğu her kelimeyi "Türkçe söylemek" kaygısıyla ele alması ve şiirine katması olmuştur. Böylece Yunus Emre hem farklı dil ailelerinden "devşirdiği" kelimeleri Türkçeye dahil ederek bu dili "genişletmekte" ve hem de bu kelimeleri Türkçenin dil mantığı içinde yeniden inşa etmektedir.

Şevki Işıklı'nın makalesinde getirdiği analiz iki veçhelidir: Bunlardan biri, Türkçenin Arapça (ve dahi Farsça) ağırlıklı bir dile dönüşme meselesi, diğeri ise havas-avam dili meselesidir. Işıklı; Banguoğlu, Cündioğlu, Taşdelen gibi müelliflerin "Türkçenin göçebe dilinden kültür diline dönüştüğünü" vurguladıklarını ifade eder. Makalede zikredilen yazarlar "Türklerin yerleşik yaşama geçişi ile şehirleşme, eğitim ve çeviri eserler gibi bir dizi unsurun yanında asıl kurucu rolü, İslam dininin ve Arapçanın oynadığını" vurgulamaktadır. Şevki Işıklı, Cündioğlu'nun şu görüşünü de dikkate sunmaktadır: "Bugün bile bir Türk bilgesinin Osmanlıcaya başvurmadan konuştuğunu hayal etmek zordur. Türkçenin Arapça ve Farsçadan devraldığı '**mirası**' sahiplenmesi, medeniyet telakkisi ve terakkisi için zorunludur". Şevki Işıklı, Cündioğlu'nun yaklaşımını haklı olarak şöyle eleştirmektedir:

"Cündioğlu, geçmişe bakmak için zorunlu olan basit Osmanlıca metinleri tetkik edemeyen, **min hissi hu hular** ile konuşan zevat(!) kendilerini aydın saymamalı dediğinde bir aydınlanma kriteri önermektedir. Cündioğlu'na göre bu, koca (Farsça sözcük) medeniyetten (Arapça sözcük) arda kalan bir mirastır ve bu mirası sahiplenmek, dile de onu kullanan kişiye de 'asalet' kazandırır... Osmanlıcanın taşıyıp aktardığı iddia edilen bu asaletin Türk dili için ne anlama geldiği daha dakik biçimde soruşturulması gerekmektedir. Osmanlıca dolayımındaki Arapça yanlısı tutum, Osmanlı'nın son dönemlerinde hatta Cumhuriyet'in ilk yıllarında bile ciddi savunuculara sahiptir" (Işıklı, 2021: 89)

4. Öztürkçecilik Dilin Felsefeleşmesine Vesile Olabilir mi?

Aslında sorun, Türkiye'de dil üzerinden ortaya çıkan "kültürel ada"lardır. Örneğin anti-empyrializm tartışmalarında Türkçü ideolojiye bağlı yazarlar "Milliyetçi Türkiye" kavramını söylem olarak benimserken sosyalist aydınların Kuvâ-i Milliye hareketine olan desteklerini "Türk Ulusal Hareketi" olarak kavramlaştırması söz konusu "kültürel ada" olgusunu göstermektedir. Türk kültüründe bu "adalaşma" ve "ideolojikleştirilmiş Türkçeler" ayrışması Halk Dili-Havas Dili ayrışmasından çok daha başka bir zeminde yürümektedir. Ahmet Bican Ercilasun, Türkiye'de bir zamanlar sert kültürel politikalarla desteklenen Öztürkçeci akımın (Ercilasun buna "Uydurmacılık" demektedir), ülkeyi ikiye böldüğüne işaret etmektedir:

"Ülkemizdeki neşriyatı; Türkçe ile yazılanlar, uydurma dille yazılanlar olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Böylece millet fertleri arasında bir ikilik, bir zümreleşme meydana gelmiş oluyor. Bir kısım okumuşlar bütün milletin kullandığı ve anladığı dilden ayrı bir dil kullanarak farklı bir zümre haline gelmiştir. Bu zümrenin okumuşlardan meydana gelmesi, Atatürk'ün maddi ve manevi mirasının sahibi gibi görünmesi, böylece devleti, okulu, radyoyu, televizyonu ve basını arkasına alması büyük bir propaganda gücü

oluşturmakta, bu yüzden diğer okumuşlar ve halk da bunlara özenmektedir. Ancak her şeye rağmen halk kendi dilini, Türkçeyi devam ettiriyor” (Ercilasun, 1984: 12).

Ercilasun bu değerlendirmesiyle Öztürkçecilik akımının Türkiye’de yeni bir Havass Dili-Halk Dili ayrışmasına sebebiyet verdiğini ifade etmektedir. Ercilasun’un ifadelerinden ortaya çıkmaktadır ki Türkiye’de Osmanlı zamanlarından beri yönetici elite yönetilen halk arasındaki ayrışmanın aracı olarak “dil”e başvurulmaktadır. Ercilasun’a göre Öztürkçecilik, dildeki ifade zenginliğini yok etmektedir:

“Şimdi size Atatürk’ün *Gençliğe Hitabe*sindeki istatistik bir neticeyi sunmak istiyorum. 1927 yılında irad edilen bu nutuk, 1964 yılında yani 37 yıl sonra TDK tarafından ‘Söylev’ adıyla ‘bugünün Türkçesine çevirilmiş’tir. Gençliğe Hitabe’nin ‘Ey Türk Gençliği’ hitabıyla başlayan kısmının Atatürk’ün ağzından çıkmış şekli ‘ve’ler hariç 155 kelimedir. 37 yıl sonra ‘Söylev’de bu 155 kelimenin 79 tanesi değiştirilmiştir. Değiştirilen kelimelerden bazılarını örnek olarak veriyorum: istiklal-bağımsızlık, ilelebet-sonsuzluğa değin, hazine-güven kaynağı, bedhah-kötücül, imkân-olanak, şerait-koşullar, galibiyet-utku, aziz-sevgili, zaptedilmiş-alınmış, tersane-gemilik, gaflet-aymazlık, emel-erek, evlat-gençlik, ahval-ortam, dahi-bile, asil-soycul. Görüldüğü gibi, eski sayılan kelimelerin karşılıkları yerine bazen tamamen değişik manadaki kelimeler konmuştur. ‘Hazine’, ‘kaynak’ demek değildir. ‘Aziz’in karşılığı ‘sevgili’ midir? ‘Zaptedilmiş’ ile ‘alınmış’ aynı manada olabilir mi? Hele ‘Ey Türk istikbalinin evladı’ndaki ‘evlat’ yerine ‘gençlik’ kelimesini koyarak ‘Ey Türk geleceğinin gençliği’ demek nasıl olur? Söylevciler ‘mahiyet’ ve ‘bilfiil’ kelimelerini ise tamamen atmışlar, yerlerine hiçbir şey koymamışlardır. Özbeöz Türkçe olan ‘dahi’ kelimesini de yabancı zannetmişler ve ‘bile’ ile değiştirmişlerdir. Biz yine istatistik neticeye dönelim: 155 kelimededen 79’u, yani %51’i değiştirilmiştir. 37 yıl sonra Gençliğe Hitabe’deki kelimelerin % 51’i ‘bugünün Türkçesine’ ait sayılmamaktadır” (Ercilasun, 1984: 11).

Ercilasun Atatürk’ün Hitabe’sinin yaklaşık kırk yıl içinde tasfiye edilerek sadece metnin değil, dilinin dahi değiştirildiğine işaret etmektedir. Bu eleştiri, Türkçenin niçin “felsefe dili” olamadığını da göstermektedir.

5. Sonuç

Şevki Işıklı, Türkçe’nin bir felsefe dili olamaması meselesinde farklı görüşleri aktarmaktadır. Hilmi Yavuz’a göre felsefe dili, dillerin anlamca genişlemesi ile değil, felsefi söylem kurmaları ile mümkündür. Sorun dilde değil, söylem geliştirme aşamasındadır. Türkçenin felsefe dili olamayacağını iddia edenler de iki argüman ileri sürmektedir: 1) Türkçe, felsefi düşünceleri anlatabilecek kadar soyut (kavramsal) bir dil değildir; bir çoban dilidir. 2) Osmanlıcadaki nüanslar, dilde sadeleşme hareketi yüzünden Türkçede kaybedilmiştir. Türkçenin felsefe dili olamamasına Taşdelen, üç gerekçe sunar: Türkçede felsefe yapma geleneğinin canlı olmaması, yazarlardaki kişisel çaba eksikliği, yaratıcılık yoksunluğu. Doğrucan ise bu sorunun gerekçesi dili kullananların ya özgüven eksikliğindedir ya da oryantalist propandaya maruz kalmış olmalarındandır. Ancak Doğrucan, Türkçenin göçebe yaşam tarzından doğmuş bir eylem dili olduğunu vurgulamakta ve böylece “bir çoban dilidir” görüşünü dile getirenlerin görüşlerini yeniden üretmiş olmaktadır. Şevki Işıklı tasavvufun ise felsefleştirme girişiminin İslâm aydınlanmasından sonra doğan boşluk nedeniyle ancak Tanzimat döneminde yeniden doldurulmaya çalışıldığını ve bu nedenle işe yaramayacağını ima etmektedir.

İnsanın düşünme eylemini kelimelerle yaptığı açıktır. İnsan daha cennete yerleştirilmeden önde kendisine “kelimeler öğretilmiş varlık”tır. Buna göre ilk insan (Âdem) kelimeleri önce semboller belirleyip, daha sonra bunları geliştirerek elde etmemiş, tam aksine Tanrı

tarafından öğretilmiş isimler olarak almıştır.⁵ Buna göre düşünmenin (felsefenin) kelimeyle başlaması kaçınılmazdır. İnsanın yeryüzünde “halife” kılınması da “adalet ilkeleri”nin ilahi olarak verilmesinin neticesidir. Nitekim Habil ile Kabil arasındaki ihtilaf, uyuşmazlığın Hz. Âdem’e getirilmesini gerektirmiştir. Hz. Âdem’in bu konuda kendi reyini ile hüküm vermeyip, tarafların Allah’a kurban kesmesini istemesi, hukukun kollektif bilinç tarafından belirlendiği iddiasını (Durkheim) nakzetmektedir.

İnsan “Dünyada varlık” değil, “Dünya için varlık” olarak düşünülmalıdır. Kur’an’daki “Yeryüzünde bir halife yaratacağım” beyanı, insanın “dünya için” yaratıldığının işareti kabul edilmelidir. Hz. Âdem, kendisine verili bilgilere (esmae kulleha) ve yeryüzüne inmek için yaratılmış olduğu hususunda Allah’a “misak” vermiş olmasına rağmen, cenneti bırakmak istememiştir. Hz. Âdem’in teist bir varlık olduğu halde cenneti kendine “mülk” edinmek istemesi ve ölümsüzlük peşinde koşması, “yere inmeme” duygusu geliştirmesiyle neticelenmiştir. Böylece insanın varoluş âleminde tinselliği yitirdiği ilk beldenin cennet olduğu söylenebilecektir.

Işıklı’ya göre Türkçenin bilim ve felsefe dili olamaması konusunda beş hipotez geliştirilmiştir: i) toplumun yetersiz gelişmişlik düzeyi, ii) Osmanlıcanın sınırlı hedef kitlesi, iii) kapatılmayan konuşma dili - yazı dili uçurumu, iv) Türkçenin potansiyel eksikliği ve yapısal sorunları, v) Sorunlu yazma alışkanlıkları. Bu hipotezler mevcut yoksunluğu açıklayabilirler fakat umut vadeden birer çözüm sunmaktan uzaktırlar. Türk toplumunun entelektüelleri yüzünü Mekke’ye döndüğünde Arapça, İran’a döndüklerinde Farsça, Paris’e döndüklerinde Fransızca, Batıya döndüklerinde İngilizce etkisine girmiştir. Halk ise atalarından miras kalan Öz Türkçe şiirleri, koşmaları, manileri, Türküleri söylemeye devam etmiştir. Yunus Emre, Türk dilinin halk içindeki bu derin kanallara bağlanmayı başarmıştır. O halde Türk aydınları günümüzde de yüzlerini kendi yaşam dünyalarına dönmelidir. Bir yandan Türk diline ağırlık vermeli, diğer yandan felsefeyi yaşama rehberlik eden düşünme tarzı olarak kabul etmelidir (Işıklı, 2021: 103-104).

Işıklı’nın bu teklifi sorunu çözmek bakımından önemlidir. Ancak Heidegger’in Kara Orman Dağları yükseklerinde bulunan Todtnauberg köyündeki kulübede elli (50) yıl yaşadığı hatırlanmalıdır. Wittgenstein’in de 1913’ten itibaren kendisini toplumdan soyutladığı küçük kulübede uzun süre kaldığı biliniyor. Henry David Thoreau, kenti terk ederek ormanda bir yaşam kurmuştur. Yunus Emre’nin dağdan kırk yıl odun topladığı ifade edilir. Türk aydını felsefeyi bir “meslek” ve “maîşeti kazanma” aracı kılarak mı yaşayacak, yoksa yaşamı felsefî bir olmak eylemi olarak icra edecek. Sanırım olması gereken ikincisidir ve bu nedenle Türkçenin felsefe dili olabilmesi için aşacağı pek çok mesele vardır.

5 Hz. Âdem’e iki kere kelimeler verilmiştir: *Cennete yerleştirilmeden önce*: “Ve Âdem’e bütün isimleri öğretti” (Kuran-ı Kerim 2:31). *Cennetten düştükten sonra*: “Derken Âdem Rabb’ından birtakım kelimeler aldı, (onlarla tevbe etti. O da tevbesini kabul etti)” (Kuran-ı Kerim 2:37).

5. Kaynaklar

- Çubukçu, A. (1997). *Halîme*, Tdv İslâm Ansiklopedisi, C: 15, 338.
- Ercilasun, A. B. (1984). *Dilde Birlik*, Cönk Yayınları.
- Gökalp, Z. (2013). *Türkleşmek İslâmlaşmak Muasırlaşmak*, Sadeleştiren: Yalçın Toker, Toker Yayınları.
- Gültekin, A. (2019). *Kur'an'dan önce Türkçe yok muydu?*, 20.12.2019 tarihinde Karar Gazetesi <https://www.karar.com/yazarlar/asim-gultekin/kurandan-once-turkce-yok-muydu-12267> adresinden alındı.
- Işıklı, Ş. (2021). *Yunus Emre Bağlamında Türk Dili Felsefesi ve Türkçe Felsefenin Koşulları*, ISophos: Uluslararası Bilişim, Teknoloji ve Felsefe Dergisi, (3: 6), 83-105.
- Ömer Seyfettin. (2016). *Bütün Nesirleri (Fıkralar, Makaleler, Mektuplar ve Çeviriler)*, Hazırlayan: Nâzım Hikmet Polat, TDK Yayınları.
- Özönder F. S. B. (2006), *Çöyr Yazıtı*, Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, (3: 3), 108-124.
- Süleymenov, O. (2010). *Sümerce Türkçe Altmış Kelime*, 13.06. 2010 tarihinde <https://sumeryan.blogspot.com/2010/06/sumerce-turkce-60-kelime-osuleymanov.html>, adresinden alındı.
- Tekin, T. (1989). *Türk Dili Dialectlerinin Yeni Bir Tasnifi*, Erdem Dergisi, (5: 13), 141-168.
- Tuna, O. N. (1990). *Sümer ve Türk Dillerinin Tarihî İlgisi ve Türk Dilinin Yaşı Meselesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Üşenmez, E. (2013). *Yunus Emre Divanında Türkçe İslâmî Terimler*, Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, (8/1), 625-644.